

בגמרא⁶⁷ בפירוש דברי המשנה⁶⁸ "אשרי ילדוהו", שזיכך משנולד היתה אמו מוליכה את עריסתו בבחי כניסות ובחי מדרשות, כך, שהחינוך שהעניקה לו "ילדותו" עוד בהיותו בעריסה פעל אופן האדם שהיה בגדלותו.

ועאכ"כ כשמדובר אודות ילדים שיש להם כבר שייכות לחינוך ולהבנה; וכאמור, שטבעו של כל ילד שמתחבר עם ילדים נוספים, ורוצה להראות לחבריו שיש לו ענין שבו יכול להיות מושל ושולט עליהם, ולכן יש לנצל זאת בקדושה — שיחנך אותם בענין מחשב"כ או חושב"פ שאינם יודעים עדיין, שילמדו זאת ממנו; ולאח"כ, הנה "קנאת טופרים חרבה חכמה"⁶⁹ — שגם הילד השוני יתעורר, ולמחר, יהי הוא זה שיחנך ויסביר וילמד ענין שנודע לו, שלחביבו אין עדיין ידיעה בזה.

וכידוע⁷⁰ שכל נשמה יש לה אות בתורה, ומזה גופא מובן, שכל שאר הנשמות וקוקות להגיע לנשמה זו כדי לקבל ממנה החינוך וההשפעה שבאים ע"י ענינה של אות זו, שאינם בכל שאר ששים ריבוא האותיות ששייכים לששים ריבוא נש"י; וכיון שקוקים אלי, הרי זה גופא הוכחה שלכל אחד יש ענין שרק הוא יכול וכליל צריך לחנך כ"י.

ט. בנוגע לחושב"כ, שבה מחצות מיד השאלה מהענין שיזכרים שבכתב אי אתה רשאי לאומרו בעל פה⁷¹ — יש לבחור ענין שמוחזר לאומרו בעל פה, ולפעול על הילד, שבכל זמן פנוי יאמר ענין זה או יהשוב עליו, וכן יסביר זאת לחברו או לחברה.

ובכן: ענין מחשב"כ — נתפרש בגמרא⁷² עצמה: "קטן... יודע לדבר אביו לומד תורה" — "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב"⁷³.

והרי גם ילד קטן ביותר, שיש לו יוקר לצעצועים שלו, ועד"ז לכמה ענינים שחושק בהם — יכולים להסביר לו את יוקר הענין ד"חורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב", שזהו כללות ענין התורה.

ועד"ז ישנו הפסוק⁷⁴ "שנת ישראל הרי אלקינו הרי אחד", שגם זה אפשר להסביר לילד קטן ביותר, ובפרט שבאלה"כ צריך להגדיר שמגיל הכי מוקדם שאפשר יאמרו הילדים עכ"פ פסוק זה, הן בינם והן כללה. וכאמור, שיכולים להסביר להם זאת לפי הבנתם ולפי סגנונם: כיון

סמ"ט, ושי"נ.

סוכה מב, טע"א.

ברכה לג, ד.

ואחזקו נ, ד.

יודשלמי רבנות פ"א ה"י.

אבות פ"ב מ"ט.

ב"ב כא, טע"א, כב, רע"א.

גיתין ט, ב. וראה שו"ע אורח חיים

רק שזיזו לתלמיד או התלמידה ירכי יריעות כרבעי, אלא החינוך הוא גם בהגנה, וגם בהנהגה באופן אכילהם ושהיתם וטיולם — בכל הענינים שהומב"ם מונה בהלכות דעות⁷⁵ בנוגע לחכם — בכל רגע שבכל י"ד שעות המעט-לעת; ובהנהגות קלה באים למסקנא שזה נוגע לחינוך של בן קטן וכת קטנה תיכף ומיד כשיש להם איזו שייכות לחינוך באיזה ענין שהיה.

ת. וההתחלה היא — מענין התורה, ש"זיהא חיינו ואורך ימינו"⁷⁶, אפילו אצל קטן וקטנה שבבני רבנות ישראל:

לכל ילד, אפילו קטן שבקטנים, יכולים להסביר ענין בחושב"כ, ענין בחושב"פ, ועד להלכה בשו"ע, וגם — ע"פ מארז"ל⁷⁷ "אירחא בהדי שוחא פילכא", בנוגע לתורת החסידות — ענין בספר החניא, כל אחד לפי ערכו, אבל באופן שיש בזה הבנה והשגה אפילו לילד קטן בשנים.

וכפרט ע"פ המאמרו הידוע⁷⁸ של נשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, שאפילו בענין שאינו מובן לנפש למטה, הנה בשעה שעולה לתורה (שעל זה דובר בשו"ת), איז עולה לתורה בחי הורה שלו — בעולם היצירה, ועד"ז בנוגע לשאר הבחינות, עד לבחי היחידה שלו שעולה בעולמות האין-סוף, ושם מבינים מהי העלי' ולאן יכולים להגיע וכו'.

ועד"ז מובן גם בנוגע לקטנים וקטנות. ובפרט לאור התגליות האחרונות של הרופאים דעתה (כאילו שזהו חידוש שהנהגה לאחרונה)⁷⁹, שגם הם מודים שנוגע הרדשם של החינוך תיכף כשנולד, וביכולתו להשפיע "גם כי יקטין"⁸⁰ — שזהו ענין שנמצא כבר בחורח ישראל ומונה ישראל, שמיד כשהתינוק נולד מנחים על ידו "שיר המעלות"⁸¹, וכן נהגו נשים זקנות וצעירות בישראל (כהלשון הידוע⁸²: "מנהג נשים זקנות בישראל") מדרור-דורות להגיע התינוק משעה שנולד כשיר-געגועים אודות מעלת התורה⁸³: "יזי בעסטע סחורה איז דאס תורה"⁸⁴.

וגם זה אינו חידוש של דורות האחרונים, אלא כפי שמצינו

(57) רפ"ה.

(58) ע"פ ס"פ גנבים.

(59) מגילת ד, ב.

(60) ראה לקו"ד ח"י כה, ב. ע"ג ואל"ף]

ואל"ף. וראה גם תו"מ תפ"ט ס"ע 153. ושי"נ.

(61) ראה גם תו"מ תפ"ט ס"ע 153. ושי"נ.

(62) משל כב, נ.

(63) ראה ס' ריזאל המלאך בסופו. ועוד.

(64) ראה גם תו"מ תפ"ט ע' 169. ושי"נ.

(65) ראה בשו"ת השיב משה סי"ג.

(66) ראה גם תו"מ תפ"ט ע' 164. ושי"נ.

(67) ראה גם תו"מ תפ"ט ע' 164. ושי"נ.

(68) ראה גם תו"מ תפ"ט ע' 164. ושי"נ.

(69) ראה גם תו"מ תפ"ט ע' 164. ושי"נ.

(70) ראה גם תו"מ תפ"ט ע' 164. ושי"נ.

ולחסידי באופן שהיה חלק מחיי, שיוכל לנצל בחייו היום-יומיים, לקח מזה הוראה וחיות ואור שיאיר לו את מעשיו, אע"פ שזהו מעשה קטן ומעשה קטנה (בפרט שע"פ ההלכה²⁰⁵, קטן אין לו מחשבה (ויש חילוקים בנוגע לדיבור), אבל מעשה קטן נחשב למעשה²⁰⁶).

לח. ובפרטיות יותר:

כיון שיש דרך והלכה בתורה¹⁰ שמאז שהתנינו מתחיל לדבר [שהו עור לפני "בן חמש שנים למקרא"¹⁷⁶, אלא ע"פ הרוב הרי זה בגיל שנותים²⁰⁷, אף שבה גופא יש חילוקים, אצל כל אחד לפי ההתפתחות שלו, כמאמר²⁰⁸ "בוצין בוצין מקטפי ידע", והסימן הכללי הוא משיחתו לדבר] אביו מלמדו תורה, שקאי בפרט על הפסוק "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב"¹⁶⁹ — לכן היתה ההצעה, שלכל לראש יתחיל מפרטק זה.

ומכך הענין — שהנינו זה שמתחיל לדבר הרי הוא יורש ("מורשה") את כל מה שניתן ל"קהלת יעקב", שזוהי "תורה צוה לנו משה", שכולל כל התורה כולה, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, שגם זה ניתן למשה מסיני²⁰⁹.

וכיון שמסבירים שזהו ענין של ירושה ("מורשה קהלת יעקב"), יכולים להסביר אפילו לקטן וקטנה, שירשה היא עוד לפני שמתחיל לדבר — בהיותו תינוק בן יומיו²¹⁰, אלא שאי אפשר לומר זאת לחינוך בן יומן, אבל כשמגיע לתקופה ומצב שמתחיל לדבר, ויודע שהיו אצלו הימים שלפניו, אזי יכולים להסביר לו, והוא מבין זאת, שכבר אז, עוד לפני שהתחיל לדבר, היתה אצלו כבר כל תורת משה באופן "מורשה קהלת יעקב", כך, שיש לו את מלאה הבעלות על כל עניני תורה ומצוות.

ולאחרי הכנה זו, יכולים להסביר לו שבתורה נאמר "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ"¹¹ וכל אשר בהם, וכיון שכבר אותם, הרי הוא בעצ"ב עלידם — כפי שמבין גם תינוק, במכ"ש וק"י מהענינים העומדים ברשותו או ברשות אביו.

(208) ברכות מות, רע"א.

(209) נסמן בלק"ש ח"ט ע' 252.

(210) ראה נדה מו, רע"א (במשנה).

ומב"ם ה"ל נוללות פ"א ה"ג. מרש"ע ח"מ.

מרש"ע ח"מ.

(205) ראה שו"ע אורח חיים ס"ה.

רש"ג.

(206) ראה תולין יב, ב ואילך (ובפשי"י).

ותוס' שם סע"ב.

(207) ראה רד"ק וירא בא, ח. סה"מ.

תקס"ח ע' תפח. ועוד.

וכפי שפוסק הרמב"ם¹³² ש"כונן כל ישראל לילך בה ולחזק בדתה, וילחום מלחמת ה' וינצח", ואח"כ יהי הוא זה ש"כנה מקדש במקומו", ובכך מסתיימת הגלות ומתחיל קיבוץ גלויות, כפסק הרמב"ם¹³² שאח"כ "יקבץ נדחי ישראל", בקדורב ממש.

* * *

לו. צוה לנוך ואמר מאמר ד"ה נחת ליראך נס להתנוסס וגו' (הגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א²⁰⁰).

* * *

לו. בהמשך להמזכר לעיל (ס"ו ואילך) בנוגע למבצע חינוך, החל "מפי עוללים וינוקים", שגם אצלם יהי הענין ד"יסדת צוה להשביח אויב ומתנוקים" — צריכה להיות הפעולה בזה באופן שהיה לזה המשך אפילו לאחר שיוצאים מה"חדר" או "גן ילדים" שבו הם לומדים, ואפילו כשאין בידם ספר שבו נכתב פסוקים או מאמרי חז"ל — עיי' שלמדו וישנונו בעל-פה ענינים שמוותר ללמודם בעל-פה אפילו לגדול. ולכן בחרו כמה פסוקים ומאמרים²⁰¹ שמתאימים לגדלים אליו.

— מובן מאלי שישנם עוד כר"כ פסוקים וכר"כ מאמרי חז"ל (נס בחינא), אלא, כמזכר כמ"פ שאומרים זאת בתור הצעה, וכל המרכבה — מי ששחל שיהזור בעל-פה כמ"פ ככה — הרי זה משובח, וכן מי שיתקבל אצלו שצריך לשון פסוקים אחרים, מאמרי חז"ל אחרים, ומאמרים אחרים מתניא; וכלבד שלמדו וידעו עניני תורה בעל-פה, ובאופן שה"עוללים וינוקים" יבינו את חוכן הדברים, כיון שמזכיר אודות תורה שבעל-פה²⁰².

וטעם נוסף וצריך: כיון שרוצים שהילדים יתנוכו ילדים נוספים (ילדים) — לעוד ילדים, וילדות — לעוד ילדות, ויעסקו בזה במדון "שיטורים", עיי' שידעו ש"ואהבת לדעך כמוך"²⁰³ וזה כלל גדול בתורה²⁰⁴, שלכן צריך לפעול על ילד יהודי נוסף שגם הוא יעשה כן — הרי זה צריך להיות אצלם מתוך עריכות ("גצעמאק") והבנה, ולכן יש צורך בפסוק ומאמר חז"ל ומאמר מתניא שיכולים להסביר לו לפי שכלל והבנתו,

(202) ראה ה"ל ח"ת לאדמו"ר ספ"ב. רש"ג.

(203) קדשים יט, יח.

(204) ח"ת (פרש"י ע"ה"פ).

(200) בשילוב עם המאמר דש"פ חזקת-בלק, י"ב תמוז; והמשכו ביטס ג פ' פיתוס, ט"ז תמוז (לעיל ע' 418 ואילך).

(201) ראה לעיל ע' 379. רש"ג.

ה' ישא מדברתיך: תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב: ויהי בישרון נטליו על מיקרף: ד. אורייתא יתב לנא משה, מסרה ירושתא לנפש יעקב: ה. ויהוה בישראל

לשון מן. דבר אחר¹²: אף חבב עמים, אף בשעת חיבתן רש"י של אומות העולם שהראית לאומות פנים שוחקות ומסרת את ישראל בידם, כל קדשיו בידך, כל צדיקיהם וטוביהם דבקו בך ולא משו מאחריך ואתה שומרם. והם תכו לרגלך, והם מתמצעים ומתכנסים לתחת צלך. ישא מדברתיך, מקבלים גזרותיך ודעותיך בשמחה.

(ד) ואלה דבריהם: תורה אשר צוה לנו משה מורשה היא לקהלת יעקב, אחזנוה ולא נעזבנה.

(ה) ויהי הקב"ה בישרון מלך, תמיד עול מלכותו עליהם.

12 ספרי שמד.

יט (ה) ²⁰. ועמים, הם ישראל, כמו אחרין בנימין בעממין ראב"ע (שופטים ה יד). עמים הר יקראו (להלן פסוק יט). וכל קדשיו, בני לוי²¹. בידך, שהם סביבות הארון. והם תכו לרגלך, ילכו על דרכך²². וטעם בידך, שתשמרם. ישא מדברתיך, כי הם ילמדו התורה, והם המעתיקים על תורה שבעל פה. ישא, כל אחד ואחד, ואם הם רבים²³. וטעם מדברתיך, כי אשר דברת ישאו²⁴, כי הם נושאי התורה, כי גם הם ישאו את הארון²⁵. וטעם ישא, כמו לא תשא שמע שוא (שמות כג א), תכו, בלא אח²⁷. ויש אומרים מלשון מתוך, כאילו הולכים בתוך רגלך²⁸. ואחרים אומרים, כי התי"ו למקום²⁹ ה"א, כתי"ו תרגלתי לאפרים (הושע יא ג). כטעם, אפילו שיוכו בשבילך³⁰, לא יעזבו דבריך. וזה רחוק. והנכון שהוא כמו נמשכו. והטעם, שילכו אל המקום ששם הארון, שהוא הדום רגלי³¹. וזאת היא הברכה, שה' יהיה חומת אש סביב ישראל³², ויהיה³³ סגולתו³⁴, והלויים יורו התורה תמיד.

(ד) תורה צוה לנו משה, זהו שישא³⁵ ויאמר דור לדור: כך העתקנו מפי משה ירושה בדיננו. ויהיה למ"ד לנו, מושך עצמו 20 שתרנמו: ותהון קדמי חביבין. וכך תרגום של כל סגולה במקרא (לעיל 1: יד ב; כו יח): לעם חביב. ונפשו קשורה בנפשו (בראשית מד ל) — אונקלוס: ונפשה חביבא ליה כנפשה. בכ"י פריס תוספת: והטעם גם ישימם סגולה. 21 המקודשים לעבודת הקודש. 22 פירוש לפי ההמשך לרגלך. 23 כך הוא מפרש צירוף של יחיד ורבים: כל אחד מן הרבים. 24 מדברותיך כולל תורה שכתב ותורה שבעל פה, לפיכך אמר כי הם ילמדו התורה, והם המעתיקים. כלומר, מעבירי תורה שבעל פה והמסורות כפירוש לתורה שכתב. 25 אומר עליהם ישא, כי הם נושאי התורה, וגם נושאי ארון הברית שבו הלוחות, שעליהם כתובים דברי ה'. 26 במובן מפץ. מעתיק ממקום 27 אין שני לו. 28 בכ"י פריס: כאילו הולכים בתוך לרגלך. 29 בכ"י פריס: מקום. וי"ג: במקום. 30 פירוש לרגלך בשבילך. 31 לרגלך הוא קיצור מן הדום רגלך. 32 כמו שפירש אשדלת למו. 33 בכ"י פריס: ויהיו. וי"ג: והיה. 34 ישראל יהיה לעם סגולתו. 35 מדברותיך הנ"ל בפסוק ג.

בסיני¹⁰. ישא מדברותיך, תורה צוה לנו משה, אמרו אל ספורנו האל יתברך: ישא אלינו משה¹¹ את מדברותיך, שהם התורה שצוה לנו, ואמר "מדברותיך", כאמרו: "וישמע את הקול מדבר אליו" (במדבר ז פט)¹². מורשה קהלת יעקב, שהיא למורשה לקהלת יעקב, מקובלת לנו ולבנינו למורשה.

(ה) ויהי בישרון מלך, ואז מי שהיה מלך בישרון, והוא האל

10 רש"י. 11 משה הוא הנושא בפסוק זה: משה ישא מדברותיך, והיא התורה שצוה לנו ה'. 12 שהקב"ה "מתדבר" עם עצמו, ומשה שומע ומשיג דבריו.

רס"ג (ד) תורה צוה וגו', אלהים אשר צוה לנו על ידי משה את התורה ונתנה ירושה לקהלת יעקב.

(ה) ויהי וגו', והיה⁴ מלך בישרון כשהיו מתקבצים אליו ראשיהם ושאר שבטיהם.

4 מוסב על משה שזכר בפסוק הקודם.

רמב"ן קדמי חביבין¹⁷, יאמר אף חובב את ישראל שהוא עמים רבים, כענין אחרין בנימין בעממין (שופטים ה יד), וכל קדשיו של ישראל, הם הלויים, הם בידך, כי הקרכתם אליך להיות חונים סביבות הארון. והנראה אלי כי חובב מגזרת לטמון בחובי עוני (איוב לא לג), מענין חדר בחדר להחבא (דה"ב יח כד), ושם חביון עזו (חבקוק ג ד), יאמר גם אתה בידך מחביא ומסתיר עמים, כל קדושי ישראל הנוכר, ירמוז כי כל העדה כולם קדושים, וה' יסתירם בידו, כטעם ואשים דברי בפך ובצל ידי כסיתיך (ישעיה נא טז), כענין סתרי ומגיני אתה (תהלים קיט קיד), וכן ויתיעצו על צפוניך (שם פג ד), וזה רמז למה שאמר אשר עין בעין נראה אתה ה' ועננך עומד עליהם (במדבר יד יד), וכן אמר בשירה: יסובבנהו יבוננהו יצרנהו כאישון עינו (לעיל לב י). והם תכו. כמו הכו, כאשר בא תרגלתי לאפרים (הושע יא ג), במקום הרגלתי, וכאשר הומרה ה"א הנקבה בתי"ו באם אתן שנת לעיני (תהלים קלב ד), עושה רע מאת (קהלת ח יב), וכן רבים. יאמר שהם מוכים בכל מכה במדבר ללכת אחרין בכל אשר תלך, לא יחושו לרעב ולצמאון ומכת נחש ועקרב, רק יצאו לרגלך, ואחרין ירוצו, וזה כענין שנאמר זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה (ירמיה ב ב). ישא מדברותיך, כמו לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא (שמות כ ו), ובל אשא את שמותם על שפתי (תהלים טז ד), ישא ביום ההוא לאמר (ישעיה ג ז). מדברותיך, כמו ומדברך נאווה (שה"ש ד ג), יאמר שישא דבריך על שפתיו ויהגה בהם תמיד.

(ד) תורה צוה לנו משה, הטעם שישא תמיד ויאמר תורה צוה 17 אונקלוס שמות יט ח.

מהר"ם לג (ד) מורשה קהלת יעקב, מורשה ב', ואידך בפרשת וארא, ונתתי אותה לכם מורשה וגו' (שמות ו ח), האי דהכא כתיב גבי תורה. ואידך כתיב גבי ירושה, לומר שהתורה אינה ירושה לבוא לאדם בנחת, אלא צריך אדם לטרוח אחריה ולעסוק בה ימים ולילה ולהגות בה¹.

1 [אבות כ יב: החקן עצמן ללמוד תורה שאינה ירושה לך].

חזקוני המקדש, שהוא הדום רגלך, שם הם מצויים. ישא מדברותיך, נשאו⁶ וסבלו בסבר פנים יפות שני דברים שיצאו מפך: אנכי, ולא יהיה לך⁷.

(ד) תורה צוה לנו משה, אבל⁶ על השאר שעולין למנין תורה⁸, אמרו הם: תורה צוה לנו משה, מאתך, שלא יכלו לסבול מפי הגבורה אלא שתי דברות כמו שפירשתי בפרשת יתרו⁹. תורה צוה לנו משה וגו', סרסוהו: תורה צוה משה להיותה מורשה לנו קהלת יעקב.

6 [בכור שור]. 7 [מכות כד א]. 8 שאר המצוות שמניין תרי"א כמנין "תורה" — מכות שם. 9 שמות כ א.

וּמֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל: יַחֲדָם רָאוּבֵן וְאַלְיָמָת וַיְהִי
מֶלֶךְ, בְּאַתְפָּנָשׁוֹת רִישֵׁי
עָמָא, כְּחֻדָּא שְׁבִטָא
דִּישְׂרָאֵל: ו. יַחֲדָם רָאוּבֵן בְּחֵי עֲלָמָא וּמִתָּא תַנְיָנָא לֹא יָמוּת, וַיִּקְבְּלוּ בְּנוֹהֵי

רס"ג (ו) יחי ראובן וגו', אשאל מלפניך שיחי בית ראובן ואל ימותו
ואל יהיו מתי מספר.

רמב"ן לנו משה והיא תהיה מורשה לקהלת יעקב, כי לדורות עולם
כל בני יעקב ירשוה וישמרו אותה, כי לא תשכח מפי זרעו
(לעיל לא כא). ודרשו רבותינו¹⁸, שלא אמר מורשה בית יעקב
או זרע יעקב, ואמר קהלת יעקב, לרמוז שיקהלו רבים עליהם
ותהיה התורה לעולם מורשה ליעקב ולכל הנקהלים עליו,
הם הגרים הנלוים על ה' לשרתו¹⁹, ונספחו על בית יעקב,
ונקראו כולם קהלתו.

(ה) ויהי בישרון מלך, רמז אל השם הנזכר²⁰ שהיה למלך
על ישראל בהיותם ישרים ונאספו על ראשי העם וכל שבטי
ישראל יחד, וגם זה הכתוב דבוק²¹. והטעם כי ישראל יאמרו
תמיד התורה אשר לנו משה תהיה ירושה לכל קהלת
יעקב לעדי עד, לא נחליף ולא נמיר אותה לעולם, ויאמרו
שהיה ה' למלך על ישראל בהתאסף ראשי זקניו ושופטיו
וכל שבטי ישראל, שכולנו יחד קבלנו מלכותו עלינו לדור
ודור ואנחנו חייבין לשמור תורתו ומלכותו לעולמים. וזו
המצוה הוא דיבור אנכי (שמות כ ב), והיא קבלת מלכות
שמים כאשר פירשתי שם²². והנה הזכיר התורה בכלל ומלכות
שמים בפרט, שכל המורה במלכות שמים כופר בעבודה זרה
ומודה בכל התורה כולה²³. ורמזו כי הם וראשיהם קיבלו
מלכות שמים מפי הגבורה²⁴ וראו שהוא מלך ישראל וגואלו,
והתורה קיבלו מפי משה, שקיבלו עליהם ועל זרעם להאמין
בו ולעשות כל אשר יצוה מטעם המלך כאשר אמרו: ואת
תדבר אלינו את כל אשר ידבר ה' אלהינו אליך ושמענו ועשינו
(לעיל ה כג). וזה הפירוש ברור ונכון בכתוב הזה הוא על דרך
שהזכירו בגמרא במסכת ראש השנה²⁵, אלא מלכיות תלתא
הוא דהויין, ה' ימלוך לעולם ועד (שמות טו יח), ה' אלהיו
עמו ותורעת מלך בו (במדבר כג כא), ויהי בישרון מלך. וכן
שנינו בספרי²⁶, מושב זקנים בישיבה של מטה שמו הגדול
משתבח למעלה, שנאמר ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם
יחד שבטי ישראל, אין אסיפה אלא זקנים שנאמר אספה לי
וגו' (שם יא טז); יחד שבטי ישראל, כשהן עשויין אגודה
אחת ולא כשהן עשויין אגודות אגודות, וכן הוא אומר הכונה
בשמים מעלותיו וגו' (עמוס ט ו)²⁷. ובמדבר רבה²⁸ נמי אמרו,
18 תנחומא ויקהל ח. 19 ישעיה נז ו. 20 בכתוב של מעלה (פסוק ב)
הורמו לשם הגדול (מאור ושמש). 21 לענין של מעלה. 22 שמות כ
ב. 23 ראה מכליתא יתרו בחודש ו: שאם מלכותי לא יקבלו, גזרותי לא
יקבלו. 24 מכות כג ב. 25 לב ב. 26 שמו. 27 ואגודתו על
ארץ יסדה — אימתי בונה בשמים מעלותיו בזמן שאגודתו על ארץ יסדה (בחי).
28 במדבר רבה טו יד.

חזקוני (ה) ויהי, משה, בישרון מלך בהתאסף ראשי עם, כאמור¹⁰ ה'
אלי הקהל את העם ואשמיעם את דברי (דברים ד י), ועלינו
לקיים את התורה שצוה לנו, ומאחר שקיבלו את התורה זכו
לברכה.

(ו) יחי ראובן ואל ימות, כשיעבור¹⁰ את הירדן חלוץ לפני
10 [בכור שור].

בהתאסף, בכל התאסף ראשי חשבון אסיפתם¹³. ראשי, כמו: רש"י
כי תשא את ראש (שמות ל יב), ראויין אלו שאברכם¹⁴. דבר
אחר¹⁵: בהתאסף, בהתאספם יחד באגודה אחת ושלוש ביניהם
הוא מלכם, ולא כשיש מחלוקת ביניהם.

(ו) יחי ראובן, בעולם הזה¹⁶. ואל ימת, לעולם הבא¹⁶, שלא¹⁷
13 ר"ל כולם בכללם מקבלים עול מלכותו עליהם (מהר"ק). 14 אמר משה
אני רואה שבכל קבוציהם עול מלכות שמים עליהם וא"כ ראויים הם לברכה (ספר
הזכרון). 15 ספרי שמו. 16 סנהדרין צב א, וראה ספרי שמו. 17 ספרי
שם.

ואחר עמו, וכן היא מורשה לקהלת יעקב³⁶, כמו והנבואה עודד ראב"ע
הנביא (דה"ב טו ח)³⁷. ויהי מורשה מורשה קהלת יעקב³⁸.

(ה) מלך, הוא משה ששמעו ראשי עם התורה מפורשת מפיו.
והטעם, כי הוא היה כמלך, והתאספו אליו ראשי השבטים.
ויחזיק זה הפירוש שאמר הכתוב כי התורה נתנה לכהנים,
שהם לפי דעת כל קדושי בידין, ואל כל זקני ישראל³⁹. זהו
בהתאסף ראשי עם, גם שם כתוב, הקהילו אלי כל ראשי
שבטיכם (לעיל לא כח). ויאמר ר' יהודה הלוי ז"ל, כי המלך
רמז לתורה, וכן היה מפרש אין מלך בישראל (שופטים
יח א).

(ו) יחי ראובן, הנה החל מהבכור, כי כן המשפט. ולא הזכיר
שמעון בעבור בעל פעור, כי העובדים היו שמעונים, ומספרם
לעדר⁴⁰. גם נשיאם נהרג⁴¹. או הלך על דרך יעקב, שלא ברך
שמעון ולוי. ובעבור כבוד אהרן נתלה השבט ממנו⁴². ולא

36 הלמ"ד מלנו נמשכת לקהלת. 37 והנבואה, נבואת עודד הנביא. 38 זוהי
אפשרות אחרת, שהמלה מורשה תהא מושכת עצמה ואחרת עמה, לפי הדוגמה
של והנבואה עודד הנביא. כ"י פריס: ויהיה כן מורשה מורשת קהלת יעקב. או
יהיה לנו מושך עם עצמו אחר כן הוא לנו אנחנו קהלת יעקב. 39 לעיל לא
ט: ויכתב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים הנשאים את ארון ברית ה'
ואל כל זקני ישראל. 40 שמספרם ירד מאוד במפקד השני של בני ישראל.
במדבר א כג: פקדיהם למטה שמעון תשעה וחמשים אלף ושלוש מאות. שם כו
יד: אלה משפחות השמעוני שנים ועשרים אלף ומאתים. כלומר פחתו 100,000.
41 כ"י פריס: גם נשיאם. ואינו גורס המלה נהרג. 42 שבט לוי נתלה בכבוד
אהרן, שהיה נשיאו (במדבר יז כא). וזכה לברכה.

יתברך¹³ שהיה מלך בין המעיינים ותופשי התורה. בהתאסף ספורנו
ראשי עם, במתן תורה, כאמרו: "ותקרבון אלי כל ראשי
שבטיכם וזקניכם" (לעיל ה יט), וכאמרו: "הן הראנו ה'
אלהינו את כבודו" וגו' (שם פסוק כ). יחד שבטי ישראל, היה
מלך על כל שבטי ישראל יחדו, שאז הודו וקיבלו מלכותו¹⁴,
כאמרו: "ואת תדבר אלינו את כל אשר ידבר ה' אלהינו אליך,
ושמענו ועשינו" (שם פסוק כד).

(ו) יחי ראובן, אף על פי שבחר ראובן בארץ טמאה מעבר
לירדן שאינה מארץ ה', כאמרו: "ואף אם טמאה ארץ אחזתכם"
(יהושע כה יט), ולפי זה אינה כל כך מוכנת לזכות בה לחיי
עולם, מכל מקום יחי לבכו לעד. ואל ימות ויהי מתי מספר,
ואל ימות בעולם הזה¹⁵ באופן שיהיו אנשיו מועטים, כענין:
"ואני מתי מספר" (בראשית לד ל), אף-על-פי שכתוב: "למען
ירבו ימכם על האדמה" (לעיל יא כא)¹⁶.

13 רש"י ורמב"ן. 14 רמב"ן. 15 ראה רש"י. 16 שרף בא"י וזכים
לאריכות ימים, השווה ברכות ח א.

אלו נפשותיהן של צדיקים שנתנו עמו באוצר שנאמר פיהויה נפש אדוני צורה וגו' והם תבו לרגלך אף על פי שהן נרתעין לאחוריה שנים עשר מיל וחורין שנים עשר מיל. ישא מדברותך כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. כאף חובב עמים אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע שני עולין אתה מטיל עלינו תורה ושעבוד מלכויות. א"ל הקב"ה העוסק בתורה כל קדושו בידך. והם תבו לרגלך אלו תלמידי חכמים שמכתתין רגליהם מעיר לעיר ללמוד תורה ופורקין מעליהן עול מלכות. דבר אחר והם תבו לרגלך אף על פי שהן לוקין בהליכתן אין זיון ממך אלא ישא מדברותך. ירב חנן בר רב חסדא שדא כרגא אדרבנן. א"ל רב נחמן בר יצחק עברת לך אדאורייתא ואדנביא ואדכתיובים. אדאורייתא דכתיב אף חובב עמים כל קדושו בידך אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע אפילו בשעה שאתה מחבק את העמים יהו כל קדושו בידך. והם תבו לרגלך תני רב יוסף אלו ת"ח שמכתתין את רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה. ישא מדברותך לישא ליתן בדבריו של מקום. אדנביא דכתיב גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם ויחלו מעט ממשא מלך שרים. אמר עולא פסוק זה בלשון ארמי נאמר אם כולם יתנו בגוים עתה אקבצם ואם מעט מהן ויחלו ממשא מלך שרים. אדכתיובים ג' לכל יודעי דת אלהי וגו' מנדה בלו והלך לא שליט למרמא עליהם. מנדה זו מנת המלך. בלו זו כסף גולגוליות. והלך זו ארגונא. כאף חובב עמים מפני מה הוא מחבקן באף. מפני שעתיד לכלותן באף שנאמר יד בועם תצעד ארץ באף תדוש גוים. אבל ישראל אף על פי שיסורין באין עליהם קדושו הם שנאמר כל קדושו בידך. דבר אחר אמר הקב"ה לישראל חרון שאתם עושים לפני הוא מחבק את האומות העולם לפני. דבר אחר אף על פי שהקב"ה מגדל את עובדי אלילים בעולם הזה אבל מאבדן הוא לעולם הבא. משל למלך שהיה מהלך בדרך ובנו ועבדו מהלכין עמו והיה מכבד את העבד ומניה את בנו. כיון שהגיע לנחל ראה אותו שהוא עו הגיח המלך את העבד והרכיב את בנו והעבירו את הנחל. שנאמר אף חובב עמים בעולם הזה. אבל לעולם הבא כל קדושו בידך.

יהי צוה לנו משה. צווי זה אינו אלא לנו אינה יא אלא בעבורנו. וכה"א ואבנה הבית לשם ה' אלהי ישראל יבית זה למע דשם שם מקום לארון וגו' הוי צווי זה אינו אלא לנו אינו אלא בעבורנו. יהי תורה תרי"א מצות אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו. ידבר אחר תורה צוה לנו משה וכי משה אנו או חזין התורה והלא אבותינו זכו בה שנאמר מורשה קהלת יעקב יב) שומע אני ירושה לבני מלכים. ירושה לבני קטנים מנין. תלמוד לומר אתם נצבים היום וגו' אל תקרי מורשה אלא מאורסה שהתורה מאורסת היא לישראל וכאשת איש לעובדי אלילים. וכה"א סאיהתתה איש איש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה אם יהלך איש על הגחלים ורגליו לא תכוינה כן הבא אל אשת וגו' מורשה קהלת יעקב משל לבן מלכים שנשבה כשהוא קטן למדינת הים אם מבקש לחזור אחר מאה שנים אינו בוש לחזור מפני שאומר לירושתי אני חוזר:

כמורשה קהלת יעקב. אמר ר' יוחנן כותי העוסק בתורה חייב מיתה שנאמר צוה לנו ולא להם. וליחשבה גבי שבע מצות. מ"ד מורשה מוגל גזל לה. מ"ד מאורסה דיהי נערה מאורסה

ובספיקה. מיתני היה רבי מאיר אומר מנין שאפילו כותי שהוא עוסק בתורה שהוא ככהן גדול שנאמר מיתני כהן. כהנים וזרים וישראלים לא נאמר אלא האדם. תלמוד שאפילו כותי ועוסק בתורה תני הוא ככהן גדול. התם בשבע מצות דידהו. סדאמר רב יהודה אמר רב כל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גזל מנחלת אבותיו שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה ירושה היא לכל ישראל משה ימי בראשית. סהיבא על נערה מאורסה בחלום יצפה לתורה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה אל תקרי מורשה אלא מאורסה. מיתני ר' חייא כל העוסק בתורה בפני עם הארץ כאילו בועל אורסו בפני שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה אל תקרי מורשה אלא מאורסה. שלשה דברים נתנו על תנאי. ארץ ישראל. ובית המקדש. ומלכות בית דוד. חוץ מספר תורה ובריתו של אהרן שלא ניתנו על תנאי. ארץ ישראל מנין שנאמר סיהשמו לכם פן יפתה וגו' וחרה אף ה' בככם. בית המקדש מנין שנאמר סהיבית הזה אשר אתה בונה אם תלך בדרכי (בחקתי) ואם לאו סיהבית הזה יהיה עליון כל עבוד עליו ישום (וישרוק) [וישרק]. מלכות בית דוד שנאמר סאם ישמרו בנך (את) בריתי. ואם לאו ספדתי כשכח פשעם. ומנין לספר תורה שנית על תנאי. תלמוד לומר תורה צוה לנו משה. ומנין לבריתו של אהרן שלא ניתנה על תנאי שנאמר סברית מלך עולם. שכל העוסק בתורה זוכה לנחלת יעקב שנאמר מורשה קהלת יעקב. ואומר סאיאז תתענג על ה' והרכבתך על במותי ארץ והאכלתך נחלת יעקב וגו'.

תתקננו יו"ד בישראל מלך. כשישראל שוין בעצה אחת מלמטה שמו הגדול משתבח מלמעלה שנאמר ויהי בישראל מלך. אימתי בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל (אין ואסיפה אלא ראשי עם שנאמר סיאמר ה' אל משה אספה לי). דבר אחר כשהנביא מושיב זקנים בישיבה של מטה שמו הגדול משתבח מלמעלה שנאמר ויהי בישראל מלך בהתאסף ראשי עם יג) ואין אסיפה אלא זקנים שנאמר אספה לי שבעים איש מוזני ישראל. יחד שבטי ישראל כשהם עשויין אגודה אחת ולא כשהם עשויין אגודות אגודות. וכן הוא אומר סיהבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה. רבי שמעון בן יוחאי אומר משל לאדם שהביא שתי ספינות וקשרן יד) סבהוגנין ובעשותן והעמידן על גביהן ובנה עליהם פלטרין. כל זמן שהספינות קשורות פלטרין קיימין פרשו הספינות אין פלטרין קיימין. כך כשישראל עושין רצונו של מקום ואגודתו על ארץ יסדה. כיוצא בו אתה אומר סיה אלי ואגודו. כשאני מודה לו הוא נאה וכשאין אני מודה לו כביכול בשמו הוא נאה:

סיה ראובן ואל ימות. וכי מה ענין זה לזה. משל למלך שבא אצל בניו לפרקים. כשהוא נפטר מבניו היו בניו וקרוביו מלזין אותו. אמר להם בני שמא כלום צורך יש לכם [שמא דבר יש לכם] א"ל אבא אין לנו צורך ואין לנו דבר אלא כשתתצוה לאחינו הגדול [כך] אילולא שבטים לא נתצוה המקום לראובן לכך נאמר יחד שבטי ישראל. יחי ראובן ואל ימות והלא מת הוא. אלא מה תלמוד לומר ואל ימות. לעולם הבא. דבר אחר יחי ראובן טו) במעשה יוסף. ולא ימות במעשה בלחה. רבי חנינא בן גמליאל אומר לעולם אין מחליפין לא זכות בחובה ולא חובה בזכות חוץ משל ראובן ומשל דוד שנאמר סאישמעני הולך

מ"ק ובמ"ק	מ"ק שמואל א' סה	מ"ק מנחמא	ג' כ"ג ט	מ"ק הושע ט	ג' עולא ז	ג' אלה הדברים ונעל:	ג' חקוק ג	ג' ספרי:	ג' מ"א ט
מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק
מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק
מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק
מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק
מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק
מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק
מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק
מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק
מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק	מ"ק

זית רענן יא) אלא בעבורנו. פי' שצוה למשה בעבורנו, וכה"א ואבנה הבית וגו' למע ואשים שם וכו' כ"ה שם, ומייתי ראייה כי יחיית דהתם מיתני לנתנת טעם ה"ג כן, ודוחק: יב) שומע אני ירושה לבני מלכים. פי' דוקא לבני מלכים מרמסיים ויהי בישראל מלך: לבני קטנים מנין. פי' לבני שפלים מנין שהתורה ירושה: יג) ואין אסיפה אלא זקנים שנאמר אספה לי וכו'. כ"ה שם ולגורסת חילקוט ג' דמ"ש ברישא ואין אסיפה אלא זקנים מיותר: יד) הוגנין. הוא ברזל שתוחבין בקרקע הים: ובעשותן. התיבת ברזל: כביכול בשמו הוא נאה. פי' שהוא בעצמו נאה ואין אלהותו ניכר לבריות: טו) במעשה יוסף. שהצילו יהיה זה נגד מעשה בלחה: אין מחליפין זכות בחובה. שאם חטא אדם ועשה מצוה נותנין לו שכר על המצוה וטובין ממנו על העבירה. אבל גבי מעשה ראובן החליפו לו זכות יוסף במעשה בלחה: ושמעני הולך בצלע. פי' צלע היינו אשה שהוא מעשה בת שבע

ויאמר להם: כך העתקנו מפי משה, ירושה בידינו לנו, שאנחנו קהלת יעקב. והזכיר יעקב בענין התורה למעט [78] ולפסול זרע עשו וישמעאל [78] שלא רצו לקבלה, וזהו מורשה קהלת יעקב כי איננה ירושה אלא לזרע יעקב בלבד, לפי שהיא מן הארבע מתנות * שלא ניתנו אלא לישראל בלבד. ואפשר לומר, כי מלת, מורשה' תחזור לארץ ישראל ויהיה באור הכתוב: בזכות התורה שצוה לנו משה, הארץ שכתוב בה: ונתתי אותה לכם מורשה אני ה' [79], תהיה מורשה לקהלת יעקב, שהרי בקיימנו התורה אנו זוכין בירושתה, ובעברנו עליה, אנו גולים ורשים ממנה, וזהו לשון, מורשה' מלשון: מוריש ומעשיר [80], כי הוא כולל שני הפכים כמו: ודשנו * את המזבח, כי כאשר קהלת יעקב יורשת או ירושה הכל תלוי בתורה. ועל דרך המדרש [81]: תורה צוה לנו משה, מצות כמנין, תורה' צוה לנו משה, שהרי, אנכי ולא יהיה לך' מפי הגבורה שמענו, והנה הם תרי"ג. מורשה קהלת יעקב, לכל המתקהל עם יעקב, והם גרי הצדק [82] ודרשו רז"ל [83]: שלשה כתרים הם: כתר תורה, וכתר כהונה, וכתר מלכות, כתר כהונה נתנה לזרעו של אהרן, כתר מלכות לזרע דוד, כתר תורה מונח בקרן זוית כל הרוצה ליטול יבא ויטול. ועוד דרשו בו [84]: מורשה קהלת יעקב, אל תקרי, מורשה' אלא, מאורשה'. ועל דרך הקבלה הוצרכו לדרוש כן, כי זאת התורה מאורשה ליעקב היא, והיא הנקראת רחל ובשעת הכעס בהסתלק השכינה: רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה בני איננו [85], ובשעת הרצון: רחל אשת * יעקב [86], וזה מבואר.

(ה) ויהי בישרון מלך. כל אחד מבני לוי יאמר עוד שהיה [87] בישראל מלך, והוא הקב"ה, והענין: ששרתה שכינה בישראל, ולכך הזכיר, ישרון' שהוא לשון ראה, על שם שראו בסניי כבוד השכינה עין בעין, ושם התאספו ראשי עם יחד שבטי ישראל לקבל אלהותו ומלכותו [88]. ועל דרך המדרש [89]: ויהי בישרון מלך, זה משה ששמעו כל ישראל התורה מפורשת מפיו, והענין כי הוא היה כמלך והתאספו אליו ראשי השבטים. וכן כתוב למעלה: ויתנה אל הכהנים בני לוי [90], וכתוב: הקהילו אלי את כל ראשי שבטיכם [91]. ויהי בישרון מלך, זה הקב"ה [92], אימתי, בהתאסף ראשי עם, וכן הוא אומר: נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם [93], בזמן שנאספו, וכן הכתוב אומר: הבונה בשמים מעלותיו ואגדתו על ארץ יסדה וגו' [94], אימתי בונה בשמים מעלותיו, בזמן שאגדתו על ארץ יסדה. ועל דרך הקבלה: ויהי בישרון מלך, זו מדת המלכות הכלולה מכל המעלות, ומה דרשו במדרש רבה [95]: הבונה בשמים מעלותיו ואגדתו על ארץ יסדה [94], למה הדבר דומה, לפלטין בנוי על גבי ספינות, כל זמן שהספינות מחוברות פלטין שעל גביהם

[78] ע"פ ד"ר. בס"ש: למעט אותם. 79 שמות ו, ה. 80 שמ"א ב, ז. 81 מכות כג, ב — כד, א. 82 כפירוש הרמב"ן כאן (עמ' תצנ). 83 יומא עב, ב. 84 ברכות נז, א. 85 ירמי' לא, יד. ועיין כאן בתורת חיים המביא את לשון הנפתלי, ביאור עומק הענין. 86 בראשית מז, יט. 87 שהיה, כן ע"פ ד"ר. בס"ש: היתה. בדפוס ירושלים: היתה. 88 עיין רמב"ן ריש פסוק ה. 89 ועל דרך המדרש וכו', עצם הדרש ש"מלך" הוא משה, נזכר בפסיקתא זוטרתא בקיצור. — ברם כל הלשון של רבינו הוא ממש לשון הראב"ע: מלך, הוא משה ששמעו ראשי עם התורה מפורשת מפיו, והטעם כי הוא היה כמלך והתאספו אליו ראשי השבטים. — ועיין ב"מבוא" בדבר השימוש בלשון, "על דרך המדרש" שהוא מכון גם לרש"י או לרמב"ן או יאר מפרשים. 90 לעיל לא, ט. 91 שם כח. 92 כפירוש רש"י, ומקורו בספרי שמו. 93 תהלים מז, י. 94 עמוס ט, ו. — ספרי שמו.

(ד) הארבע מתנות. הנבואה והתורה וארץ ישראל, ותחיית המתים — שזכתה בהן האומה הישראלית (לשון רבינו להלן פסוק כח). ודשנו את המזבח. במדבר ד, יג. טעמו: יסירו דשנו. ובשעת הרצון רחל אשת יעקב. עיין בזה ויקרא (כ, ב): כי איננו בגין

וגו', וכן הם הדברים שכל ישראל יחדו ישאו קולם בפתיחת התורה ואומרים תורה צוה לנו וגו' אנו מקבלים אותה מורשה קהלת וגו', ופרוש צוה לנו אפשר לפרשה לעז מלכות כאומרם ז"ל אין צו אלא מלכות שהמליכה עלינו שעל פיה יקום דבר, וגם המלך אשר ימליכו עליהם יהיה על פי התורה ואותה יכתב וישים לפניו כאומרו (לעיל י"ז י"ח) וכתב לו וגו', והוא מאמר הכתוב (משלי ח') בי מלכים ימלכו, ולמעלה בפסוק אף חבב פרשנו הכתוב באפן אחר על נכון:

(ה) ויהי בישרון מלך בהתאסף וגו'. פרוש שהיו המלך בישראל צריך שתהיה בהתאסף ראשי עם יחד, כאומרם ז"ל (תוספתא סנהדרין פ"ג) אין ממניין מלך אלא על פי בית דין של ע"א, והוא שנתכון במאמר ראשי עם, ובאומרו יחד שבטי ישראל שצריך שיהיו צבור מרצים ממנו:

עוד יתבאר לפי שאמר בסמוך פי התורה היא המולכת עלינו כאומרו (משלי ח') נגידים אדבר, לזה גמר אמר ויהי בישרון מלך פרוש והוית מלך בישראל זה יהיה אם יתקבצו ראשי עם וישאלו מלך אז הוא שיהיה מלך, והוא אומרו בהתאסף ראשי עם וגו' אז הוא שיהיה מלך בישרון מלכד התורה, וכמו כן מצינו שהיה מנוי מלך על ישראל בסדר זה דכתיב בשמואל (א' ח') ויתקבצו כל זקני ישראל ויבאו אל שמואל וגו' שימה לנו מלך לשפטנו, והוא עצמו מאמר בהתאסף וגו' אבל זולת זה תהיה זאת התורה לבד למלך על ישראל, והוא מאמר הנביא להם (שם י"ב) וה' אלהיכם מלכם שהיא התורה שכלה שמו של הקב"ה:

ואולי כי לזה רמז בתבת ויהי שירה על הצער, דכתיב שם (ח') וירע הדבר בעיני שמואל כאשר אמרו תנה לנו מלך לשפטנו וכתוב ויאמר ה' וגו' כי אתי מאסו ממלך עליהם, ועל זה נתבאר משה ואמר ויהי וגו'.

הרמזים במאמר הסמוך ישא מדברתיך הרי הם תרי"ג ונכון:

עוד ירצה על דרך אומרם ז"ל במסכת מגלה (כ"ט.) באותו מעשה שרצו המלאכים לדחותו לרב ששת מפנישתא מפני השכינה עד שטען ואמר רבונו של עולם עלוב ושאנו עלוב מי נדחה מפני מי ואמר להם ה' שבקוהו, והוא אומרו והם תפו פרוש וכשהם בירידה עלובים ומענים ובאים בטענה זו, ישא מעליו מדברתיך שהם מלאכים העומדים לשרת את פני ה' שהם הממונים על דבר כבוד שמו ולא ידחו מפניהם:

עוד ירמז על פי דבריהם ז"ל (ברכות ה') ג' מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל וכלם לא נתנם אלא על ידי יסורין שהם תורה וכו', ואמרו עוד (שם ס"ג:) בפסוק (משלי ל') אם נבלת בהתנשא שכל המנבל עצמו על דברי תורה סופו להיות מתעלה, והוא אומרו תפו לרגליך וצערך עצמם בזה ישא פרוש יתעלה מצד דברותיך, שהתורה היא המרוממת ומנשאת כאומרו (משלי ח') בי מלכים ימלכו וגו':

עוד ירצה באומרו תפו וגו' ישא וגו', על פי דבריהם ז"ל (ר"ה כ"א:) שאמרו בפסוק (תהלים ח') ותחסרהו מעט מאלהים, ש"מ ט שצרי בינה נמסרו למשה בסיני ושער הנ' הלא הוא כמוס את ה', והוא מה שפרשתי בפסוק (ישעי' י"א) כי מלאה הארץ דעה את ה', פרוש הדעה שעדין היא את ה' ולא מסרה למשה בהגלות משיחנו יתן ה' הטוב ההוא, והוא אומרו תפו לרגליך בחלק שפכר קבלו, ועוד לעתיד ישא מדברתיך, ויחס אליו לשון נשיאות ומעלה שחלק ההוא עליון מאד, וכבר כתבנו מזה בארץ במקומות אחרים:

(ד) תורה צוה לנו משה וגו'. יש להעיר פיון שהוא המדבר הנה לו לומר תורה צויתי לכם וגו', ואולי כי פסוק זה נסמך למה שלפניו על זה הדרך ישא עם ישראל מדברתיך בקול אחד כלם תורה צוה לנו משה

גם כללותיך אל מלאכיו ישאו דברותיך לפניו יתברך. כי הנה הוא בעצמו ישא מדברותיך, ויקבלם בלי אמצעי.

או יאמר מאמר הכתוב (תהלים כא ג) תאות לבו נתת לו כו', והוא כי אם ישאלו לפני מלך שני בני אדם איש שאלתו, והוא ידע שאלת כל אחד, ולאחד יאמר אל תדבר שאלתך כי ידעתי אותה ואתנה, ולשני ישמע כל דבריו, ואחר כך יאמר ידעתי ואתן. את איזה מהם מחבב יותר, הוי אומר את זה שעם יודעו שאלתו וידעו לעשותו ערבים עליו כל דבריו. ואחר כך יאמר ידעתי ויקשב וישמע. וזהו תאות לבו נתת, ועם כל זה וארשת שפתיו כל מנעת סלה מלאומרו לפניך. וזה יאמר הנה אחר שכל קדושי בידך והם תכו לרגלך לעשות רצונך ולינצל מכל צרה, ואף על פי כן ישא וישמע ויקבל מדברותיך.

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב. ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל (לג דה).

(ד) אחרי אומרו הדבר הראשון, שהוא להגיד מעלת וחיובות ישראל לפניו יתברך, התחיל הדבר השני, שהוא שלא יעלה על רוחם שמגדיל משה את עצמו על כל כללות ישראל, ושעל כן לא זכו להתברך על ידו הקב"ה כי אם על ידי בשר ודם. והיה פתחון פה להם לומר כן, מאשר לו ניתנה התורה בעצם ולא זכו ישראל לקבל כי אם על ידו. ובכלל הדבר הוא כי גם על מאמרו למעלה כי ה' מסיני בא כו' שהחשיב את ישראל גם יותר מהמלאכים, היה מקום לומר כי גם כל הכבוד ההוא לא היה העיקר רק לכבוד משה, כי הלא משה לבדו קבל תורה מידו יתברך והוא צוה לנו, אך בעצמו יתברך לנו לא החשיבו כל כך, ואיך תגדיל חשיבותינו לפניו יתברך. לזה אמר אם תאמרו תורה צוה לנו משה, דונו לאידך גיסא, כי אלמלא זכות ישראל לא היתה תורה ניתנה גם לי, כי הלא מורשה היא קהלת יעקב. והוא כי עד שקנו כל ישראל אחדות שלם, לא זכו שתנתן להם תורה, כמו שכתבנו על פסוק (שמות יט ב) ויחן שם ישראל נגד ההר. וגם משה לא היה מקבל כלל, כמו שאמרו ז"ל (ברכות לב א) שאמר הקב"ה למשה במעשה העגל רד מגדולתך כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל

מסיני אש דת שהוא הרוחניות שהוא אש שהיה צודק היות דת למו לרבבות קדש הנזכר. ועם כל זה לא נתנה להם כי אם לישראל, ועלינו לשבח לאדון הכל כי הפליא חסדו לנו.

או יאמר הנה אמרתי וזרח משעיר למו כו' כי הלך אל עשו וישמעאל אם יקבלו התורה, ואמרו רבותינו ז"ל (ספרי פרשת וזאת הברכה שמג) שלעשו אמר שהיה כתוב בתורה לא תרצח ולישמעאל לא תגנוב, וזה אמר זאת ברכתי, וזה אמר זאת היא ברכתי ואומנותי, ונסתלקו מהתורה. וזה אפשר אמר הנה וזרח כו' וגם כיבדם שאתה מרבבות קדש. ושמא תאמר ואיך הניחוה עשו וישמעאל ויגעלו בכבוד ההוא. לזה אמר מימינו כו' לומר ממה שבימין הלוחות שהם חמשה דברות ראשונות, לא ניתן אש דת למו, כי אם למו לישראל, אך לשעיר ופארן לא נתן כי אם מהשמאל לא תרצח לא תגנוב. ולכל נאמר ולמה עשה כן לשיגעלו בה. לזה אמר לא אמר מימינו דת למו כי אם אש דת, לומר כי הנה לשעיר ופארן לא היה דת של אש רוחניות ראויה אז להם, וזהו אש דת, למו שהם ישראל ראויה להם ולא לפארן ושעיר. ושיעור הכתוב מימינו שהוא מימין הלוחות, וגם היות אש דת, למו לישראל הנזכר בפסוק הקודם היה ולא לשעיר ופארן. באופן כי לא היה הענין רק להסיר פתחון פה מעשו ומישמעאל.

(ג) ושמא תאמר כי גם לפעמים מחבב את העמים, כענין נבוכדנצר שקראו עבדי (ירמיה כז ו) ומסר ארצו ועמו בידו וכן לכורש וכיוצא. אינו דומה, כי הנה לפי האמת אינו מחבב אותם. ואף שתאמרו שהוא חובב עמים, הנה גם אז בעת חביבותם אין צריך לומר שהם אינם מערכך, כי אם גם אז כל קדושי יתברך בידך, כי מלאכיו יצוה למו כענין גבריאל שהציל לחנניה וחביריו (שמות רבה יח ה). וגם דניאל אמר אלהי שלח מלאכיה וסגר וכו' (דניאל ו כג). והוא ענין כי מלאכיו יצוה לך (תהלים צא יא). והם קדושי הנזכרים, במקום שאפשר שתוכו ותנגפו, הם משמשים לרגלך. והוא מאמר הכתוב (תהלים צא יב) על כפים ישאונך פן תגוף באבן רגלך. ושמא תאמר איך ישרתוני בדברים גרועים כזה, והלא אנו צריכים להם שיהיו אמצעיים להעלות דברי תפלותינו לפניו יתברך. לזה אמר ישא מדברותיך כי אינך צריך ומה

(ב) ונקד'ת הבא'ר בזה (כמונן מהדרשים⁸), דכחורה שו'ל צנינים⁹ ה'ח'ה כמו שהיא מצד צמ'ה, שהיא חכמה ורצונו של הקב"ה, וכלו שאחמורה ירדה למטה.

עברתה ומצבתה את העולם, מתחיל מהבית ודווקא שבתאם הילולו, שהשכל דנפש הגבוהת ממבר ומזדכך ונכלל בקדושהי. והחסי' שאמור רז"ל: לעולם יעסוק אדם בהתורה ודואם הוא בכדי ולכך את פשו, כמאמר רז"ל: מעיקרא כי עבד אניש אצאצא דנפשי קא עבד, שעסק התורה שילו הוא בכדי לזכר את פשו, ורצוי בא אחר' לעסק התורה לשמה, לשם התורה עצמה (שלמעלה מעני הכדורי).

זָרָה שֶׁהִמְתֵּרָה בַּקִּרְיָה יִרְשָׁה וְאַעֲפִ"כ אָמַר הַמֶּלֶךְ עֲצֻמָּד לִלְמֹד תִּרְדָּה שְׂאֵינָה יִרְשָׁה, דִּזָּה שֶׁהִמְתֵּרָה בַּקִּרְיָה יִרְשָׁה הוּא מֵצֵד הַבְּרִיּוֹת שֶׁעַ"י הַמֶּלֶךְ. דְּהֵינָצִינֵנוּ

- (1) ברכה ל'ג, ד.
- (2) סנהדרין נט, א. וראה גם צמ"ב, סע"ב.
- (3) ולא רק לרחל (ע"ד גול השבת).
- (4) ד"ה תורה צוה ואבותי ברכו (ס"ע אחרת). שם עי' (תנ"ך) ד"ה זה ידעו חרני' (ס"ד חרני' עי' ב"ה). וחס"ב (ס"ד חרני' עי' 39).

6) פדר"א פל"א. ש"ג"ר פכ"ת, ר. הנחומא יתדר יא. זח"א צא, א. רכ"מ.
7) ברכה לא, ה.

[illegible]

(11) פסחים נ, ב. וש"י.
(12) שם סח, ב.

הכנסת
מס' 17
תש"ס

727 444

לקראת שמע"צ נשמח/ת בע"ש, הננו מוציאים לאור את המאמר ד"ר תורה צורה ג', שאמר פ"ק ארמ"ר שליט"א בהחלטות ד"ר שמחת תורה ה"ח פ"א.

מעגל הנה"א, לא צריך הסברים

עדרדור"ט, שנת ה'תנש"א (ה' תרמ"א שנת אר"אנו נפלאות),

אֲרֵבֵּטִים שֶׁנִּה לְנִשְׂאוֹת ר"ק אֲדֻמוֹר שְׁלִיט"א.

ברוקלין, נ.י.

3. $\frac{1}{2} \ln 2$ (17)

$\frac{25}{100} \times 100 = 25\%$
 $\frac{25}{100} \times 100 = 25\%$
 $\frac{25}{100} \times 100 = 25\%$
 $\frac{25}{100} \times 100 = 25\%$

$\frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{x}} \right) = \frac{\partial L}{\partial x}$

2017/11/27

$\frac{1}{\sqrt{2}} \begin{pmatrix} 1 & i \\ -1 & i \end{pmatrix}$

11/2 PM 11/25/11

১০০০

2: 1.50

$$\frac{1}{\sqrt{2\pi}} \int_{-\infty}^{\infty} e^{-\frac{1}{2}\sigma^2} d\sigma = 1$$

וכבר שהאר"י בגילוי בארם הלומד את התורה הוא ע"י שינוי את עצמו, דהו שוכח בעשית לו סם חיים²², דע"י שוכח מלשון זיכור אז דוקא נעשית לו סם חיים ופנמינות דתורה האור האלקי הוא בגילוי ובהוסת שגם לאחר שהאדם זוכר את עצמו, שאדם בגולה דתורה האור הוא בגילוי, אנו בהגילוי שבפנימיות התורה. דכיון שהאר"י שבגולה דתורה מלווה בדברים גשמיים המעלימים את האור, לכן גם לאחרי הוסת ההעלם אין האור בגילוי כ"כ הראוי צריכה להיות העצירה והוה שנגלה דתורה מטר דתורה, דשני ענינים בזה, שפלימוד גולה דתורה דברייתא את ערפי, וגם אז (האר"י) ארעא דנפש' לזכר את נפשו - ע"י הענין דשברו הברייתא את ערפי, וגם אז (האר"י) האלקי שמאיר להאדם הוא כמו שהאר"י מלווה בעולם - מטר. והענין דטל תורה הוא בפנימיות התורה.

ד) וזהו קוטר לשני ענינים הנ"ל שבמחנה (ירושלם) דתורה, והתקן עצמו ללמוד תורה, נקראת התורה בשם מנהג²³. בהנוסח דברכת התורה נותן לנו את תורתו וחותמו נותן התורה, והג השבועות נקרא²⁴ נצח שנתן תורתו. דענין המנהג שבמחנה הוא למעלה גם מהענין דהתקן עצמו ללמוד תורה, והענין הוא²⁵ אס שמוע גי' (ואז) ונתיב מטר ארצם דירידת מטר תלוי בעבודת האדם (כמשיני הוא) אס שמוע גי' (ואז) ונתיב מטר ארצם (הנ"ל) וטל אנו תלוי בעבודת האדם (כמאד"ל טל לא מעצור) דכמשיני הוא ברחמינות, ומטר הוא המושכה שע"י אתעצלות וטל היא המושכה מלמעלה מצד עצמה, ומהו מנהג דזה שנתן דברות טל תורה היא המשכת התורה כמו שהיא למעלה ע"י עסק התורה לשמה (כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו) הוא בכללות, אבל בפריטות, גם אששת התורה נמו שהיא למעלה, והנ"ל קורא ושונה, כיון שהמושכה היא ע"י שהאדם קורא ושונה, נכלית בבחינת מטר דתורה, ובחינת טל תורה היא דרגא נעלית יותר בתורה, שאנה נמשכת ע"י עסק התורה והאדם (גם לא ע"י עסק התורה לשמה), והמושכה היא מצד עצמה.

וזהו²⁶ שאמר רמב"ם ג' שעת ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה, וידוע הידיק בזה, הרי כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו, וכיון שישראל עוסקים בתורה

- (22) יומא עב. ב.
(23) וע"י המנהג לקטן סידה שהגילוי דהו"י ע"י תיקון הושתר דאלקים אנו בהגילוי דהו"י עצמו.
(24) וזהו גם ברייתא, סע"א, "שלש מנות כ"י תורה כ"י, וזהו גם כ"י פ"ר, ה"ג, דברים מתנה לעולם התורה כ"י".
(25) בננוח המנהג והקידוש דידים.
(26) בבא לקטן: וזהו בארובה דורשים שבעורה 8. וזהו גם ד"ה על שלשה דברים העולם עומד כ"י ויתעייף סע"א ה' (סידה מלקט חו"ד ע' שפ"ד).
(27) עקב יא, ג' י"ד.
(28) וכל שמלשון בכתוב (ט"ו) וטרם יעבדום גי' (ואז) ולא יירי מטי.
(29) תנעית ג, א.
(30) ע"י ג, ב.

שבדברים הגשמיים, וכן הניצוצות שבוהטל דנפש הבהמית, שרשם הוא בתורה, והשורש דנשמות ישראל הוא בתקונו וזהו שעשו נקרא גדל ויעקב נקרא קטין, כי שורש עשו הוא בתורה, שהאורות דתוה הם אורות מרובים (גדול), ושורש יעקב הוא בתקונו, שהאורות דתיקונו הם אורות מעטים וכן מוגבלים בכלים (קטן). וכתו שיעקב ורעו הם אחים, כמשיני הלא את עשו ליעקב, והאחים יורשים ואת זה, לכן, ע"י ששמות ישראל מברכים את הניצוצות, הם יורשים ואורות דתורה, ומי"ש דהתקן עצמו ללמוד תורה שאנה ירשה לך הוא בנוגע להתורה כמו שהיא למעלה מענין הבירור, דהמשכת בהיתה זו דתורה היא ע"י לימוד התורה לשמה. והוה התקן עצמו ללמוד תורה, שצריך לייגע עצמו שיה"י לימוד לשמה בלי שום פני' כלל (גם לא הפני' דלזכר את נפשו). וע"י לימוד התורה לשמה הוא ממשיך התורה כמו שהיא מצד עצמה. שדורגא זו דתורה היא למעלה עם מהאורות דתורה (ששוראל יורשים ע"י עבודת הבירור), שאנה ירשה לך.

א) וזהו יערוך במטר לקוח תול כול אמרתי²⁷, למטר בא מהענינים שנגעשים מלחוחות הארץ, ואז יעלה מהארץ והשקה את פני הארץ²⁸. וטל בא מלמעלה, דכמשיני הוא ברחמינות, ששטר הוא ענין שביד ויכיר העלאת המטה, כמאמר רמב"ם ע"ה"פ יערוך במטר לקוח גי', שברו הבירות את ערפו מלך מטר יורד, וטל הוא גילוי מלמעלה, והטעם שהתורה נמשלה לטל ולמטר הוא, כשהתורה שני הענינים, הענין דירידת התורה למטה בכדי לזכר את העולם, דהמשכת ענין זה שבמחנה הוא ע"י לימוד התורה אצותא דנפשי - יערוך במטר לקוח, והתורה נמו שהיא מצד עצמה (כמו שהיא באצילות, למעלה מירידתה נביעה, דהמשכת ענין זה שבמחנה הוא ע"י עסק התורה לשמה - תול כול אמרתי, ואולי י"ל דעל זה אמרו כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו, שע"י עסק התורה לשמה הוא המשכת וגילוי התורה כמו שהיא מצד למעלה, הקב"ה קורא ושונה, טל דתורה²⁹.

ויש לומר, דשני ענינים אלה (מטר דתורה וטל דתורה) הם בליא דתורה ופנימיות התורה³⁰, שבגולה דתורה שנתלכשה בדברים גשמיים, האור האלקי הוא בהעלם,

- (13) תולדות כח, א, שם, טו, שם שם.
(14) מלאכי א, ב.
(15) האזינו לב, ב.
(16) בראשית ב, י.
(17) בורב המקומות אהא, שידות המטר הוא ע"י זכור המטה, ובמשך ובהו תליץ תול, שוה ענין (סידה) המטר - ראה ד"ה שר המעלות לזו חנה מה טוב גי' דליג בעומר התעייב ס"י, ובתעורר שם (סידה) מלקט חו"ד ע' דנ"ד.
(18) ב"ר פ"א, ד.
(19) ראה תנא"ר פ"א, י"ש, אהר רמו תוליד.
(20) כיה בלקיית שם (ע, רע"א), אבל בורב הודדים שבוהטת 8, דודק"ה קורא ושונה כנגדו הוא מטר דתורה, וזהו לקטן ס"י.
(21) וזהו גם המשך תרסי' ע"י, דענין הירידה דתורה (שורא מצד הבירורים דתורה) הוא בגילוי דתורה, וטל תורה הוא פנימיות התורה, ואלא, שהמשך תרסי' שם, שטל תורה (פנימיות התורה) הו"ע מנהג דתורה.

וצריך להביא, דהענין דעצם הנשמה שמצד זה כל ישראל הם בשוה, מודגש יותר (לכאורה) בהשם ישורון, דישורון הוא מלשון שיר (שכח) וראש וסוף, ואעפ"כ השם ישורון שייך לענין מתנה (דחידה) ששייכת גרצון הנותן, וגבי ירישה נשיכת להמוריש עצמו נאמר מורשה קהלת יעקב ויוזבד זה בדקדוק ממש⁵² בחר לנו את נחלתנו

את גאון יעקב גי, שאומר כאן שני ענינים, בחר לנו ענין הבחירה, ואת נחלתנו ענין הירדשה, ויש לומר, דענין הבחירה שנקב"ה בחר בישראל הוא שבחר גרצון בהם בענין *

דענין הבחירה הוא מצד העצמות שאינו מוכרח בשום דבר ויכול לרצות ולא לרצות⁵³, הירדשה שהיורה עומד במקום המוריש, הוא, שישיראל מורשה שם בהעצמות עצמו והגם דענין הבחירה הוא (לא בנוגע לעצמות עצמן, אלא) בנוגע להבדל שכל, דזה שבחר מ"מ, ענין הוא שבחר גרצון בהם ויעוד ענין בזה, שגם הבחירה עצמה (שהיא הטיבה ביישראל הוא הפליאת העצמות) שאינו מוכרח בשום דבר ויכול לרצות ולא לרצות, ולא להרצות) היא הפליאת העצמות⁵⁴.

העצמות עצמן⁵⁵

ועפ"י יש לבאר שבכענין מתנה נאמר השם ישורון וכענין ירדשה השם יעקב (מתנה) הוא שורא מצד רצון הנותן (כנ"ל), באה מצד הבחירה (שבחר) לרצות, כל"ש בברכת התורה אשר בחר בנו מכל העמים (ולכ"ו) ונתן לנו את תורתו. וכיון שענין הבחירה הוא הפליאת העצמות שאינו מוכרח בשום דבר, לכן, הכל לזה הוא הענין דישורון מלשון שיר, עגול שאין בו ראש וסוף, העילוי וההפלאה דעצם הנשמה שהיא למעלה מהתחלקות דראש וסוף. ענין (הירדשה) שישיראל מורשים בהעצמות עצמן מתלה בהשם יעקב, שם העצם דישראל עצמו.

ועל לומר, דזה שבפסוק בחר לנו את נחלתנו נאמר את נחלתנו (עקב) הוא מצד הענין דנחלתנו דענין הירדשה שייך ליעקב. והבקשה (נחלתנו) נאמר נחלתנו, דא"ל שהענין דנחלתנו הוא הנשמה שמורשת בהעצמות עצמן, ונמשך בגלילי⁵⁶. וכמו שבר"ה עיקר ההדגשה הוא (נחלתנו) את גאון יעקב אלא שבמקשים שענין זה נמשך בגלילי, ע"י הוא בשמות תורת, שעיקר ההדגשה היא מורשה קהלת יעקב. ואומר קהלת יעקב, שמצד הענין דיעקב, כל ישראל הם מצאות אחת (קהל) ע"י שב"ה אתם נצבים גי, כלכם, לאחיים כאחד⁵⁷ וזה שמצות היום (דשמוח"ה) הוא בריקודים, דריקוד הוא כרגלים, וברגלים עצמם – בהעקב שבהם (יעקב מלשון עקב) שכל ישראל שווים בזה.

ועל לומר, דזה שבפסוק בחר לנו את נחלתנו נאמר את נחלתנו (עקב) הוא מצד הענין דנחלתנו דענין הירדשה שייך ליעקב. והבקשה (נחלתנו) נאמר נחלתנו, דא"ל שהענין דנחלתנו הוא הנשמה שמורשת בהעצמות עצמן, ונמשך בגלילי⁵⁸. וכמו שבר"ה עיקר ההדגשה הוא (נחלתנו) את גאון יעקב אלא שבמקשים שענין זה נמשך בגלילי, ע"י הוא בשמות תורת, שעיקר ההדגשה היא מורשה קהלת יעקב. ואומר קהלת יעקב, שמצד הענין דיעקב, כל ישראל הם מצאות אחת (קהל) ע"י שב"ה אתם נצבים גי, כלכם, לאחיים כאחד⁵⁹ וזה שמצות היום (דשמוח"ה) הוא בריקודים, דריקוד הוא כרגלים, וברגלים עצמם – בהעקב שבהם (יעקב מלשון עקב) שכל ישראל שווים בזה.

ועל לומר, דזה שבפסוק בחר לנו את נחלתנו נאמר את נחלתנו (עקב) הוא מצד הענין דנחלתנו דענין הירדשה שייך ליעקב. והבקשה (נחלתנו) נאמר נחלתנו, דא"ל שהענין דנחלתנו הוא הנשמה שמורשת בהעצמות עצמן, ונמשך בגלילי⁶⁰. וכמו שבר"ה עיקר ההדגשה הוא (נחלתנו) את גאון יעקב אלא שבמקשים שענין זה נמשך בגלילי, ע"י הוא בשמות תורת, שעיקר ההדגשה היא מורשה קהלת יעקב. ואומר קהלת יעקב, שמצד הענין דיעקב, כל ישראל הם מצאות אחת (קהל) ע"י שב"ה אתם נצבים גי, כלכם, לאחיים כאחד⁶¹ וזה שמצות היום (דשמוח"ה) הוא בריקודים, דריקוד הוא כרגלים, וברגלים עצמם – בהעקב שבהם (יעקב מלשון עקב) שכל ישראל שווים בזה.

ועל לומר, דזה שבפסוק בחר לנו את נחלתנו נאמר את נחלתנו (עקב) הוא מצד הענין דנחלתנו דענין הירדשה שייך ליעקב. והבקשה (נחלתנו) נאמר נחלתנו, דא"ל שהענין דנחלתנו הוא הנשמה שמורשת בהעצמות עצמן, ונמשך בגלילי⁶². וכמו שבר"ה עיקר ההדגשה הוא (נחלתנו) את גאון יעקב אלא שבמקשים שענין זה נמשך בגלילי, ע"י הוא בשמות תורת, שעיקר ההדגשה היא מורשה קהלת יעקב. ואומר קהלת יעקב, שמצד הענין דיעקב, כל ישראל הם מצאות אחת (קהל) ע"י שב"ה אתם נצבים גי, כלכם, לאחיים כאחד⁶³ וזה שמצות היום (דשמוח"ה) הוא בריקודים, דריקוד הוא כרגלים, וברגלים עצמם – בהעקב שבהם (יעקב מלשון עקב) שכל ישראל שווים בזה.

ועל לומר, דזה שבפסוק בחר לנו את נחלתנו נאמר את נחלתנו (עקב) הוא מצד הענין דנחלתנו דענין הירדשה שייך ליעקב. והבקשה (נחלתנו) נאמר נחלתנו, דא"ל שהענין דנחלתנו הוא הנשמה שמורשת בהעצמות עצמן, ונמשך בגלילי⁶⁴. וכמו שבר"ה עיקר ההדגשה הוא (נחלתנו) את גאון יעקב אלא שבמקשים שענין זה נמשך בגלילי, ע"י הוא בשמות תורת, שעיקר ההדגשה היא מורשה קהלת יעקב. ואומר קהלת יעקב, שמצד הענין דיעקב, כל ישראל הם מצאות אחת (קהל) ע"י שב"ה אתם נצבים גי, כלכם, לאחיים כאחד⁶⁵ וזה שמצות היום (דשמוח"ה) הוא בריקודים, דריקוד הוא כרגלים, וברגלים עצמם – בהעקב שבהם (יעקב מלשון עקב) שכל ישראל שווים בזה.

ועל לומר, דזה שבפסוק בחר לנו את נחלתנו נאמר את נחלתנו (עקב) הוא מצד הענין דנחלתנו דענין הירדשה שייך ליעקב. והבקשה (נחלתנו) נאמר נחלתנו, דא"ל שהענין דנחלתנו הוא הנשמה שמורשת בהעצמות עצמן, ונמשך בגלילי⁶⁶. וכמו שבר"ה עיקר ההדגשה הוא (נחלתנו) את גאון יעקב אלא שבמקשים שענין זה נמשך בגלילי, ע"י הוא בשמות תורת, שעיקר ההדגשה היא מורשה קהלת יעקב. ואומר קהלת יעקב, שמצד הענין דיעקב, כל ישראל הם מצאות אחת (קהל) ע"י שב"ה אתם נצבים גי, כלכם, לאחיים כאחד⁶⁷ וזה שמצות היום (דשמוח"ה) הוא בריקודים, דריקוד הוא כרגלים, וברגלים עצמם – בהעקב שבהם (יעקב מלשון עקב) שכל ישראל שווים בזה.

ועל לומר, דזה שבפסוק בחר לנו את נחלתנו נאמר את נחלתנו (עקב) הוא מצד הענין דנחלתנו דענין הירדשה שייך ליעקב. והבקשה (נחלתנו) נאמר נחלתנו, דא"ל שהענין דנחלתנו הוא הנשמה שמורשת בהעצמות עצמן, ונמשך בגלילי⁶⁸. וכמו שבר"ה עיקר ההדגשה הוא (נחלתנו) את גאון יעקב אלא שבמקשים שענין זה נמשך בגלילי, ע"י הוא בשמות תורת, שעיקר ההדגשה היא מורשה קהלת יעקב. ואומר קהלת יעקב, שמצד הענין דיעקב, כל ישראל הם מצאות אחת (קהל) ע"י שב"ה אתם נצבים גי, כלכם, לאחיים כאחד⁶⁹ וזה שמצות היום (דשמוח"ה) הוא בריקודים, דריקוד הוא כרגלים, וברגלים עצמם – בהעקב שבהם (יעקב מלשון עקב) שכל ישראל שווים בזה.

ועל לומר, דזה שבפסוק בחר לנו את נחלתנו נאמר את נחלתנו (עקב) הוא מצד הענין דנחלתנו דענין הירדשה שייך ליעקב. והבקשה (נחלתנו) נאמר נחלתנו, דא"ל שהענין דנחלתנו הוא הנשמה שמורשת בהעצמות עצמן, ונמשך בגלילי⁷⁰. וכמו שבר"ה עיקר ההדגשה הוא (נחלתנו) את גאון יעקב אלא שבמקשים שענין זה נמשך בגלילי, ע"י הוא בשמות תורת, שעיקר ההדגשה היא מורשה קהלת יעקב. ואומר קהלת יעקב, שמצד הענין דיעקב, כל ישראל הם מצאות אחת (קהל) ע"י שב"ה אתם נצבים גי, כלכם, לאחיים כאחד⁷¹ וזה שמצות היום (דשמוח"ה) הוא בריקודים, דריקוד הוא כרגלים, וברגלים עצמם – בהעקב שבהם (יעקב מלשון עקב) שכל ישראל שווים בזה.

ועל לומר, דזה שבפסוק בחר לנו את נחלתנו נאמר את נחלתנו (עקב) הוא מצד הענין דנחלתנו דענין הירדשה שייך ליעקב. והבקשה (נחלתנו) נאמר נחלתנו, דא"ל שהענין דנחלתנו הוא הנשמה שמורשת בהעצמות עצמן, ונמשך בגלילי⁷². וכמו שבר"ה עיקר ההדגשה הוא (נחלתנו) את גאון יעקב אלא שבמקשים שענין זה נמשך בגלילי, ע"י הוא בשמות תורת, שעיקר ההדגשה היא מורשה קהלת יעקב. ואומר קהלת יעקב, שמצד הענין דיעקב, כל ישראל הם מצאות אחת (קהל) ע"י שב"ה אתם נצבים גי, כלכם, לאחיים כאחד⁷³ וזה שמצות היום (דשמוח"ה) הוא בריקודים, דריקוד הוא כרגלים, וברגלים עצמם – בהעקב שבהם (יעקב מלשון עקב) שכל ישראל שווים בזה.

ועל לומר, דזה שבפסוק בחר לנו את נחלתנו נאמר את נחלתנו (עקב) הוא מצד הענין דנחלתנו דענין הירדשה שייך ליעקב. והבקשה (נחלתנו) נאמר נחלתנו, דא"ל שהענין דנחלתנו הוא הנשמה שמורשת בהעצמות עצמן, ונמשך בגלילי⁷⁴. וכמו שבר"ה עיקר ההדגשה הוא (נחלתנו) את גאון יעקב אלא שבמקשים שענין זה נמשך בגלילי, ע"י הוא בשמות תורת, שעיקר ההדגשה היא מורשה קהלת יעקב. ואומר קהלת יעקב, שמצד הענין דיעקב, כל ישראל הם מצאות אחת (קהל) ע"י שב"ה אתם נצבים גי, כלכם, לאחיים כאחד⁷⁵ וזה שמצות היום (דשמוח"ה) הוא בריקודים, דריקוד הוא כרגלים, וברגלים עצמם – בהעקב שבהם (יעקב מלשון עקב) שכל ישראל שווים בזה.

ועל לומר, דזה שבפסוק בחר לנו את נחלתנו נאמר את נחלתנו (עקב) הוא מצד הענין דנחלתנו דענין הירדשה שייך ליעקב. והבקשה (נחלתנו) נאמר נחלתנו, דא"ל שהענין דנחלתנו הוא הנשמה שמורשת בהעצמות עצמן, ונמשך בגלילי⁷⁶. וכמו שבר"ה עיקר ההדגשה הוא (נחלתנו) את גאון יעקב אלא שבמקשים שענין זה נמשך בגלילי, ע"י הוא בשמות תורת, שעיקר ההדגשה היא מורשה קהלת יעקב. ואומר קהלת יעקב, שמצד הענין דיעקב, כל ישראל הם מצאות אחת (קהל) ע"י שב"ה אתם נצבים גי, כלכם, לאחיים כאחד⁷⁷ וזה שמצות היום (דשמוח"ה) הוא בריקודים, דריקוד הוא כרגלים, וברגלים עצמם – בהעקב שבהם (יעקב מלשון עקב) שכל ישראל שווים בזה.

ועל לומר, דזה שבפסוק בחר לנו את נחלתנו נאמר את נחלתנו (עקב) הוא מצד הענין דנחלתנו דענין הירדשה שייך ליעקב. והבקשה (נחלתנו) נאמר נחלתנו, דא"ל שהענין דנחלתנו הוא הנשמה שמורשת בהעצמות עצמן, ונמשך בגלילי⁷⁸. וכמו שבר"ה עיקר ההדגשה הוא (נחלתנו) את גאון יעקב אלא שבמקשים שענין זה נמשך בגלילי, ע"י הוא בשמות תורת, שעיקר ההדגשה היא מורשה קהלת יעקב. ואומר קהלת יעקב, שמצד הענין דיעקב, כל ישראל הם מצאות אחת (קהל) ע"י שב"ה אתם נצבים גי, כלכם, לאחיים כאחד⁷⁹ וזה שמצות היום (דשמוח"ה) הוא בריקודים, דריקוד הוא כרגלים, וברגלים עצמם – בהעקב שבהם (יעקב מלשון עקב) שכל ישראל שווים בזה.

בבחינת יעקב והענין דהתחלתו עצמו ללמוד תורה, שע"י עסק התורה למשה נמשך התורה דמורה כמו שהיא למעלה (פנימיות התורה) היא מצד בחינת ישראל⁸⁰, דעסק התורה דבחינת ישראל הוא (לא כפי לבד בירורים, אלא) בכדי להמשיך גילוי אלוקות וענין המתנה דמורה שהוא המשיכה בתענוג דמורה (שלמעלה מההשגה) שלמעלה מהתחלתו

הוא מצד בחינת ישורון.

וצריך להביא, דלפי ביאור הג"ל, הטעם שהמורה נקראת בשם ירדשה הוא לפי שהמורה מביאה לירדשה (שע"י הכרורים שע"י המורה יורשים אורות דמורה והפירוש דמורה גי מורשה (במשנתו, דאין מקרא יוצא מיד פשוט⁸¹), הוא, שהמורה עצמה היא ירדשה⁸².

ועל לומר, דענין הירדשה דמורה להפירוש שהמורה עצמה היא ירדשה) הוא למעלה יותר גם מענין המתנה דמורה. דזה שמוכח לעיל מהדורות דירדשה היא למטה

מתנה, הוא, לפי שירדשה היא מצד מצאות של הורש (שהוא מוכן של המוריש) ואנה תלוי ברוצן המוריש, ומתנה היא מצד רצונו של הנותן. ענין זה הוא בירדשה

שדורש⁸³ (וי) מצד קורבה, אבל בירדשה שענינה הוא⁸⁴ שחורש עומד במקום המוריש (ובמילא יורש את נכסיו), אין שייך לומר שהוא באה מצד מצאות של הורש, כיון שהיורש אינו מצאות אחר מהמוריש אלא עומד במקום המוריש. ואצ"ל בירדשה דמורה

למעלה ממנה דמנהגה היא מצד רצון הנותן וכירדשה (כאופו זמן הירדש עומד במקום המוריש עצמו) שלמעלה מהרצון שליו ועפ"י צריך לומר, דהטעם על זה שבכענין הירדשה דמורה (שהיא למעלה גם ממנה דמורה) נאמר מורשה קהלת יעקב הוא, כי ישראל

וישורון הם שם המעלה, ולכן שייכים לענין בגלילי⁸⁵ וענין הירדשה שהיורש עומד במקום המוריש עצמו מהגלה יעקב, כאשר הוא שם העצמי⁸⁶, שבו כל ישראל הם בשוה.

←

←

←

←

←

←

←

(45) וראה גם המשך חרסי שדורש²¹.

(46) לומר מהדור שיום השבת שייך לפנימיות התורה (לקיים ח"א ע"י 53 וט"ו) – ונשבת הוא בחינת ישראל, כנ"ל בפנים.

(47) שבת סג. א.

(48) וכן מוכח גם ממה שלמדו רח"ל מפסוק זה שעמים זה שלמד תורה חייב מיתה (סנהדרין נט. א.)

(49) ושהמורה חייב מיתה מפני חליה בארץ מולד מולת אבותיו (שם צא. סע"ב).

(50) ראה לקיים ח"א ע"י 115.

(51) מילואים יג. א. דבירדשה שייך ענינים: ירדשה שפנד קורבה – דירדשה זו היא גם כפי: ירדשה שהיורש עומד במקום המוריש – דירדשה זו היא רק בישראל.

(52) ואל"ל יש לומר, דהמורה הבודדת שירדשה היא למטה ממנה הוא – כי שם מדובר בענין הירדשה שעיקר יורש את עצמו (כפי ש"ל) כפי ש"ל, וירדשה זו היא מצד קורבה.

(53) תולדות מ. ה.

(54) המשך ר"ה ח"א ע"י 24.

(55) וט"ו ענין דמלכותו, שפנד עצם הנשמה, שהחליק שילי הוא ע"י השוה והמחצות דמקיש (ראה ד"ה יחור לנו (שהמורה המקורית) ט"ס (לעיל ע"י 2).

(56) לקיים ר"ה נצבים.

הענין דהתחלתו עצמו ללמוד תורה, שע"י עסק התורה למשה נמשך התורה דמורה כמו שהיא למעלה (פנימיות התורה) היא מצד בחינת ישראל⁸⁰, דעסק התורה דבחינת ישראל הוא (לא כפי לבד בירורים, אלא) בכדי להמשיך גילוי אלוקות וענין המתנה דמורה שהוא המשיכה בתענוג דמורה (שלמעלה מההשגה) שלמעלה מהתחלתו